

A TELEPÜLÉSMEGTARTÓ ERŐ TÉNYEZŐI NYÍRVASVÁRIBAN

Szerző:

Soós Zsolt (PhD)
Gál Ferenc Egyetem (Magyarország)

A szerző e-mail címe:
soos.zsolt@gfe.hu

Lektorok:

Balázs-Földi Emese (PhD)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Pornói Imre (CSc)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

...és további két anonim lektor

Soós Zsolt (2022): A településmegtartó erő tényezői Nyírvásváriban. *Különleges Bánásmód*, 8. (2). 41-47.
DOI [10.18458/KB.2022.2.41](https://doi.org/10.18458/KB.2022.2.41)

Absztrakt

A Nyírvásváriban lefolytatott kutatásunk egy hosszabb, tíz elemből álló kutatássorozat része, amelyben elsősorban az ország kedvezőtlenebb helyzetű régióiban fekvő, kisebb lakosságszámú települések főbb társadalmi jellemzőit, aktuális társadalmi folyamatait térképezzük fel. A kutatás során alapvetően a helyi lakosok nézőpontjainak a megismerésére és megjelenítésére törekszünk. A kutatás kiemelt céljának tekintettük a településmegtartó erő tényezőinek feltárását.

Kulcsszavak: helyi közösség, falu, agglomeráció

Diszciplína: szociológia

Abstract

FACTORS OF SETTLEMENT RETENTION IN NYÍRVASVÁRI

Our research conducted in Nyírvásvári is a part of a longer, multiple part research series, in which we will identify the main social features and map the current social processes in the less populous settlements of the more deprived regions of the country in particular. Basically, the aim of our research is to understand and present the perspective of the local people. The primary objective of the research was to explore the factors of settlement retention.

Keywords: local community, village, agglomeration

Discipline: sociology

A kutatásról

A kutatás során alapvető célunk volt annak feltérképezése, hogy a nyírbátori agglomerációban fekvő falu mely adottságai, működési jellemzői eredményeképpen indult növekedésnek a települési lakosságszám az elmúlt időszakban. Kíváncsiak voltunk arra, e folyamatok elsősorban a település belső működési adottságaira, vagy inkább külső tényezőkre vezethetőek-e vissza. A kutatásban e sorok írója és a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógy-pedagógiai Karának három nappali tagozatos hallgatója, Jung Gréta, Pelyák Petra Evelin és Zagyai Csenge vett részt.

A kutatásban többféle módszert alkalmaztunk. A településre vonatkozó társadalomstatistikai adatok elemző összegzése mellett, a kutatás fő módszereinek a szóbeli kikérdezést, eszközének a félig strukturált egyéni interjú választottuk (Falus é.n.). Előzetes feltérképezés segítségével húsz egyéni interjú készítettünk el. Törekedtünk arra, hogy a válaszadók szocio-demográfiai szempontból sokszínűek legyenek, s ezáltal a település lehető legtöbb csoportjából csatornázzunk be véleményeket. Ebből következően a kérdezettek között voltak fiatalok, idősek, családostok, egyedülállók, a roma és a nem roma nemzetiséghez tartozók. A gazdasági aktivitás, a foglalkozás és a képzettségi szint tekintetében is a sokszínűsége törekedtünk, interjú készítettünk polgármesterrel, jegyzővel, pedagógussal, kereskedelemben dolgozókkal, gyári munkásokkal, nyugdíjasokkal és egyetemi hallgatókkal, stb.

Vándorlási trendek és a lakosságösszetétel változásai Magyarországon

A rendszerváltást követő időszakban, egészen 2016-ig, a belső és a nemzetközi vándorlás volume folyamatosan és jelentős mértékben növekedett. A Központi Statisztikai Hivatal Népesedéskutató Intézetének 2018. évi, a belső vándorlásra vonatkozó jelentése az alábbi főbb következtetéseket

tartalmazza: „A teljes vándorlási arányszám 2016-ban a rendszerváltás óta a legmagasabb értéket érte el valamennyi területi skálán” (Bálint és Obádovics, 2018, 217.). Ugyanakkor ezen időszakban a volumen növekedése mellett, a vándorlás struktúrája is jelentősen átalakult. Míg korábban számos nagyváros, megyeszékhely is nyertese volt e folyamatnak, addig „[...] Budapest és Pest megye közötti vándorlásokat figyelmen kívül hagyva, napjainkban kizárólag a fővárosban tapasztalható vándorlási nyereség, míg más településtípusokban a vándorlási ráta mérsékelten negatív [...] Az utóbbi években a főváros mellett csak Pest és Győr-Moson-Sopron megye mutatott fel vándorlási nyereséget [...] Szoros kapcsolatot találtunk a települések jövedelmi szintje és a vándorlási ráta között. A kapcsolat a fiatalabb korú aktívknál (15-44 év) érvényesült” (Uo: 218.). A nemek szerinti különbségeket vizsgálva; „Egyedül a 15-29 év közötti fiatal felnőtteknél mutatkozott nemek közötti különbség, a nők rátája jelentősen meghaladja az azonos korcsoportba tartozó férfiakét (2016-ban 42,8% ill. 28,7%)” (Uo: 220.).

A nemzetközi vándorlás, vagyis a magyar lakosság külföldre, elsősorban az Európai Unió tagállamaiba való kivándorlásának a mértéke 2007-től nőtt dinamikusabban. E folyamat 2016-ig érvényesült, azóta kisebb csökkenés figyelhető meg a kivándorlás volumenében. Az Eurostat 2018-ban frissített hivatalos adatbázisa szerint 2001-ben 91.017, míg 2017 januárjában már 461.204 magyar állampolgár élt külföldön (Gödri, 2018, 261.). Csakúgy, mint a belső vándorlásban, ebben is elsősorban a fiatalabb, aktívabb népesség érintett nagyobb arányban. Mindezt jól jelzi az is, hogy 2017-ben minden hatodik magyar állampolgárságú újszülött külföldön látta meg a napvilágot (Uo: 265.).

E folyamatokat makroszintről vizsgálva látható, hogy számos térség kevésbé vonzó a fiatalok, különösen a – férfiaknál ma már nagyobb arányban magasabb képzettséget szerző (KSH, 2018, 50.) -

fiatal nők számára, akik egyre inkább keresik a fővárosban, esetleg Nyugat-Magyarországon, vagy külföldön boldogulásukat.

Egyrészt e folyamatok, másrészt az alacsony gyermekvállalási hajlandóság eredményeképpen e térségek településein - legalábbis e települések többsége esetében – a lélekszám folyamatosan csökken, a lakosság elöregszik, valamint jellemző a rosszabb helyzetű, képzetlenebb népesség számarányának növekedése is. Ugyanakkor egyes kelet-magyarországi kistelepülések esetében, köztük Nyírvasváriban ezzel ellentétes folyamatok zajlanak. Ebből következően fontosnak tartottuk megvizsgálni, melyek azok a tényezők, amelyek a térségben tapasztalható negatív demográfiai folyamatokkal ellentétes irányú változásokat eredményeznek.

Nyírvasvári

A falu Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a járásszékhelytől, Nyírbátortól mindössze néhány kilométerre fekszik, az oda való napi ingázás így akár kerékpárral is megoldható. A járásszékhellyel való szoros kapcsolatot erősíti a helyi igényekhez igazodó buszközlekedés is. Ezáltal Nyírvasváriból könnyen elérhetőek a nyírbátori munkahelyek, az oktatási, az egészségügyi intézmények, a magasabb szintű hivatalok, és természetesen a magán szolgáltatások és a szórakozási lehetőségek is, ugyanakkor Nyírvasváriban az ingatlanárak jelentősen alacsonyabbak, mint a járásközpontban.

A település közszolgáltatásokkal való ellátottsága a méretéhez képest átlagot meghaladó, bölcsőde, óvoda, általános iskola, háziorvosi és védőnői szolgálat, szociális gondozási központ, művelődési ház és könyvtár, emellett Biztos Kezdet Gyerekház és faluház is működik a községben.

A lakosságszám – ellentétesen a térség kistelepülésinek többségével – a rendszerváltást követően növekedésnek indult, melynek üteme az elmúlt években gyorsult. E növekedés elsődleges mozgatórugója a bevándorlás, a környező településekről

jelentős számban költöztek fiatalok az elmúlt években Nyírvasváriba. E folyamatok eredményeképpen a lakosságszám 1990-hez képest (1770 fő) több mint 10%-kal, 2001 főre növekedett 2021-re (KSH, 2021.).

A település belső erősségei

A társadalmi viszonyokból és a közösségi programokból eredő erősségek

Nyírvasvári társadalmi viszonyait három etnikai részközösség együttélése határozza meg. Interjúalanyaink szerint a lakosság 15-20 százalékát teszik ki a romák, akik között oláh cigányok és romungrok is vannak. Ugyanakkor kutatásunk, valamint Szabó Henriett (2021) korábbi vizsgálata egyaránt arra az eredményre jutott, hogy a két roma részközösség napjainkra a vegyes házasságok eredményeképpen szinte összeolvadt. E folyamat következménye, hogy a helyi romungrok számos oláh cigány hagyományt, normát – melyek egy része azonos a helyi többségi nem roma közösség normarendszerével - elsajátítottak. Interjúalanyaink szinte mindegyike a település erősségeként emelte ki, hogy a romák és a nem romák között nem jellemzőek a konfliktusok.

Itt a legjobb a roma – nem roma viszony, nem az jut eszükbe az embereknek, hogy tele van a falu romával. [...] Az osztályban 15-ből 5-en voltak nem romák, és 10-en romák, így nőttünk föl, hogy nem volt különbség. Ezt azóta is tartjuk. Mindegy, roma - nem roma, köszönünk egymásnak és beszélgetünk.” (20 éves férfi, gyári munkás)

„A roma – nem roma kapcsolat nem konfliktusos, egész jól megférnek egymás mellett.” (49 éves nő, pedagógus)

„Nem jellemző a konfliktus. Mindenki ismeri egymást, így megtudják beszélni a problémáikat. A sportegyesület elnöke foglalkozik a romákkal, ő fogja össze őket.” (20 éves férfi, bolti eladó)

A fentiek azonban nem jelentik azt, hogy a roma és a nem roma közösség tagjai között általánosságban szorosabb kapcsolatok lennének, sőt, interjúalanyaink többsége azt fogalmazta meg, hogy a romák és a nem romák „[...] *békésen élnek egymás mellett.*” (23 éves nő, egyetemi hallgató)

Ezen elkülönülést több jellemző is jól mutatja:

- „A település jelenlegi etnikai térszerkezeti viszonyaiból jól következtethető és a helyiek emlékezetében fennmaradt ismeretekkel összhangban megállapítható, hogy a többségi magyar és a kisebbségi cigány közösség mindig elkülönülve élt.” (Szabó, 2021, 200.)
- A romák és a nem romák között nem jellemzőek a vegyes házasságok.
- Interjúalanyaink beszámolóit alapján a köszönetesen, a falubeli találkozásokkor megvalósuló kisebb beszélgetéseken túl, kevésbé jellemző, hogy a romák és a nem romák közösen vesznek részt helyi közösségi rendezvényeken. Többen kiemelték, hogy a falunap mellett, kifejezetten a romáknak „Cigánynapot” is szerveznek Nyírvásváriban. E tekintetben kivételt jelent a helyi futballcsapat működtetése, melyben romák és nem romák „[...] *együtt küzdenek a településért.*” (23 éves nő, egyetemi hallgató) Ebből következően napjainkra a helyi futballmérkőzések a romák és a nem romák közös helyi közösségi programjává váltak.

Bár a békés egymás mellett élést többen kiemelték a település erősségeként, az elkülönülés a roma közösségre meglehetősen kedvezőtlen hatást gyakorol. Ahogy Szabó (2021, 207.) fogalmaz: „[...] a helyi többségi magyar társadalom és a két lokális cigány közösség közötti kulturális távolság a disszimilációs folyamat következtében egyre növekszik. Disszimiláció alatt Yinger és Simpson azt a folyamatot érti, amely során az etnikai csoportok közötti társadalmi különbségek fennmaradnak és

jól körülhatárolható módon elkülönülnek egymástól a szubkulturákhoz kötődő részcsoportok.”

Ennek kapcsán fontos azt is megemlíteni, hogy kutatásunk megerősítette azt a Szabó (2020) által is feltárt tényt, hogy a helyi romák többségének képzettsége messze elmarad a nem romákétól, továbbá a többség jövedelmi helyzete is meglehetősen kedvezőtlen. Fontos adat, hogy a kistelepülésen alkalmazott 170 (!) közmunkás döntő többsége roma származású.

Több interjúalanyunk azonban kiemelte azt is, hogy a helyi roma közösség nem tekinthető egységnek, hangsúlyozták, hogy a közmunkában dolgozók többsége középkorú, miközben a fiatal romák egyre nagyobb aránya vállal munkát Nyírbátorban. E tekintetben kedvező hatást gyakorolt a helyi futballcsapathoz kapcsolódó közösségfejlesztő hatású tevékenység, valamint a betanított munka végzéshez kapcsolódó bérek elmúlt időszakban tapasztalható exponenciális növekedése.

„A fiatalok közül sokan járnak a gyárba, mert 200 ezer forintot is meg lehet keresni, ami közel négyszer annyi, mint a közmunkásbér. [...] A fiatal romáknak is nagyobbak lettek az igényeik. De a szüleik már nem tudnak beszokni a háromműszakba.” (55 éves férfi, polgármester)

A közösségi kapcsolatok, közösségi élet

„Itt valahogy jóval nagyobbak az igények a közösségi rendezvényekre. Itt mindig is, még gyerekkoromban is nagyobb közösségi élet volt, mint a környező falvakban. Nagyobb az igény a közösségi életre, aktivitásra.” (56 éves férfi, jegyző, piricsei lakos)

A helyi jegyzőn kívül több interjúalany is kiemelte, hogy a nagyobb közösségi aktivitásnak jelentős, évtizedekre visszanyúló hagyományai vannak a településen. Ennek az egyik oka vélhetően a helyben mai napig nagy tiszteletnek örvendő Vasvári Pál hagyatékának az ápolása, amelyhez kötő-

dően rendszeresen szerveznek a helyi és környékbeli értelmiséget megmozgató rendezvényeket a községben.

A kistelepülésekhez viszonyítottan aktívabb közösségi élet másik fő oka, hogy nem csupán a helyi önkormányzat, hanem a görögkatolikus egyház és a „Vasváriak a Vasváriakért” civil szervezet is több közösségi rendezvényt szervez. Fontos tényező, hogy e szereplők egymással szorosan együttműködnek.

„Kiemelkedően sok program van, és szinte minden egyes program közös, az egyház, az önkormányzat és a civil szervezetek közösen szervezik. Például a Vasvári Napok, amit a Vasváriak a Vasváriakért Egyesület rendez meg [...] Kiemelkedően színvonalas előadások voltak, bár ez egy rétegprogram, mégis legalább 100 fő itt volt a rendezvényen [...] Távolabbi településekről is jöttek [...] Kilenc év alatt (a kérdezett azóta él a településen) nagyon sokat erősödött a közösségi szellem, s ennek az okát abban látom, hogy jó együttműködés van az egyház, az önkormányzat és az egyesületek között. Részt veszünk egymás programjain, segítjük egymást.” (49 éves férfi, lelkész)

A helyi közösségi életben jelentős szerepet tölt be a Nyírvasvári 16' FC futballcsapat. A falu legjelentősebb helyi vállalkozója néhány évvel ezelőtt döntött úgy, hogy megpróbálja a helyi fiatalok számára vonzóvá tenni a labdarúgást, s megpróbálnak jelentősebb megyei szintű sikereket is elérni. A csapatépítés társadalmi szempontból legjelentősebb eredménye, hogy a csapattagok között szoros, együttműködő kapcsolat alakult ki, ahogy több interjúalany megfogalmazta, a csapattagok kiállnak egymásért és a faluért, a társadalmi helyzetüktől, származásuktól függetlenül. Mindez a helyi lakosság egésze tekintetében jelentős pozitív hozzáadékkal jár, egy-egy focimeccsen a helyi romák és a nem romák együtt buzdítják a csapatot. E mérkőzések napjainkra

„[...] igazi közösségi rendezvényé váltak, többszázan vannak kint. A Nyírbátor Nyírvasvári meccsen kb. ezer ember volt kint.” (23 éves nő, egyetemi hallgató)

A futballcsapat helyi közösségben betöltött jelentős szerepét, a különböző helyi szervezetek valódi együttműködését jól mutatja a helyi görögkatolikus egyház és a focicsapat kapcsolata.

„Szoros együttműködés van a focicsapattal, volt, hogy az egész csapat eljött misére. Minden szezon elején megszentelem az öltözőt, így indul a szezon.” (49 éves férfi, lelkész)

Ezen aktív közösségi élet nem „csupán” a helyi fiatalok jelentős részének a helyben tartása tekintetében bizonyul eredményesnek. E programokra, a már említett Vasvári Napokra, a falunapra, a futballmérkőzésekre, a gyermekprogramokra a környező településekről is érkeznek résztvevők, nagyobb számban a fiatalabb korosztályokból, akik számára vonzó az aktívabb, nyüzsgőbb közösségi élet.

A helyiek nyitottsága, befogadókészsége

Szinte minden interjúalanyunk kiemelte, hogy a település nagy erőssége, hogy a helyiek nyitottak, elfogadóak és segítőkészek. E jellemzők evidensen növelik a település vonz- és megtartóerejét.

„Az ideköltözők is jól integrálódnak a falu közösségi életébe, mivel itt nyitottak az emberek. Egy befogadó település vagyunk, én úgy érzem.” (49 éves nő, pedagógus)

A települméretre viszonyítottan kiépült helyi infrastruktúra

A korábbiakban már részletezett, átlagot meghaladó infrastrukturális ellátottság egy hosszabb, tudatosan tervezett folyamat eredményeképpen

alakult ki. Ahogy a település jegyzője (56 éves férfi) fogalmazott:

„Itt másabbak az emberek és a vezetés. Például a település infrastruktúráját is céltudatosabban alakították, alakítják. Az emberi és vezetői hozzáállás is más.”

E kiépült közintézményhálózat a szolgáltatások nyújtása mellett, egyben jelentős számú munkalehetőséget is biztosít, elsősorban a helyi lakosok számára. Az önkormányzat – 28 főállású munkatárs, továbbá 170 közfoglalkoztatott alkalmazásával – a falu legjelentősebb munkáltatója.

A települési működéstől független erősségek

Elhelyezkedés, a járásközpont közelsége

Ahogy a korábbiakban arról szó esett, a járásközpont közelsége, ezáltal a munkalehetőségek, köz- és magánszolgáltatások, a szórakozási lehetőségek könnyű megközelíthetősége jelentős tényező a település vonz- és megtartóereje tekintetében.

A Családok Otthonteremtési Támogatásának hatása

A település lélekszámát az elmúlt években jelentős arányban a beköltöző, már kisgyermekes, vagy gyermeket tervező fiatal családok, párok növelték. E tekintetben meghatározó tényező a Családok Otthonteremtési Támogatásának (16/2016, és 17/2016 Korm. rend.) és a Babaváró kölcsönnek (44/2019 Korm. rend.) a bevezetése, ami lehetőséget teremtett arra, hogy e fiatalok megvásárolják a már nem lakott, üresen álló házakat. E családok tagjainak többsége legalább szakképzettséggel és stabil jövedelemmel rendelkezik. Nyírvasváriban – ellentétben a megye több kisebb településével - nem jellemző, hogy hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű családok vásárolnak ingatlanokat. Ennek az alapvető oka az, hogy

bár a házak olcsóbbak, mint Nyírbátorban, ám a szabolcsi, szatmári kistelepülési házak árait jelentősen meghaladják még az öregebb, felújítandó épületek is, így azok megvételéhez a támogatásokon felül önerő vagy további, magasabb jövedelemhez kötött hitel is szükséges.

„A település egyre jobban fiatalodik. A szociálpolitikai kedvezményeknek köszönhetően itt maradnak a fiatalok, és 2-4 gyereket vállalnak. Sőt még Nyírbátorból is kiköltöznek. Egyre többen költöznek ide, és a helybeliek sem költöznek ki. [...] Gyakorlatilag mára már szinte nem maradt a faluban olyan üresen álló ház, amelynek már meghaltak az idős tulajdonosai.” (49 éves nő, pedagógus)

Konklúziók

Egy település fejlődését jelentős mértékben meghatározza annak elhelyezkedése, megközelíthetősége, közlekedési adottságai. A helyi szolgáltatások és munkalehetőségek elérhetősége és minősége kapcsán, s ehhez kötődően a település jövőbeli kilátásai tekintetében általánosságban létezik egyfajta „települési egyenlőtlenségi lejtő”, a főváros, megyei jogú városok, közép- és kisvárosok, falvak sorrendiségében (Andorka, 1997). Ugyanakkor egy nagyobb, prosperáló város melletti, e város szinte kertvárosának tekinthető falu, vagy egy eldugott szabolcsi, szatmári vagy akár nógrádi, borsodi stb. zsáktelepülés aligha sorolható egy kategóriába. Nyírvasvári példájából azonban az is jól látható, hogy egy település vonz- és megtartó ereje az infrastruktúra és közösségi élet tudatos fejlesztésével jelentősen növelhető. Ez pedig elsősorban a helyiek akaratán, kezdeményezőkézségén, aktivitásán és befogadó szemléletén múlik.

A tanulmány elkészítéséhez szükséges kutatómunka az EFOP-3.4.3-16-2016-00021 „A Debreceni Egyetem fejlesztése a felsőfokú oktatás minőségének és hozzáfér-

hetőségének együttes javítása érdekében” című projekt támogatásával valósult meg.

Irodalom

Andorka, R. (1997): *Bevezetés a szociológiába.* Budapest: Osiris.

Bálint, L.; Obádovics, Cs. (2018): Belföldi vándorlás. In Monostori, J., Óri, P., Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. 217-236.

Gödri, I. (2018): Nemzetközi vándorlás. In Monostori, J., Óri, P., Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató-intézet. 237-270.

Szabó, H. (2020): A lokális hagyomány funkciói a Nyírvásvári kortárs közösségfolyamatokban. In: Karlovitz, J. T. (szerk.): *Jogok és lehetőségek a társadalomban.* International Research Institute, Komárom, 196-209.

Szabó, H. (2020): Kortárs etnikai együttélési helyzetek asszimilációs vizsgálata Nyírvásvári részközösségeiben. *Néprajzi Látóbatár*, XXIX/1-2, 69-103.

Felhasznált jogszabályok

2020.16/2016. (II.10) Kormányrendelet az új lakások építéséhez, vásárlásához kapcsolódó lakáscélú támogatásról

17/2016. (II. 10.) Kormányrendelet a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető családi otthonteremtési kedvezményről

44/2019. (III. 12.) Kormányrendelet a babaváró támogatásról

Felhasznált statisztikai adatbázis

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2021): *Területi Statisztika: Népesség, népmozgalom.* Budapest: KSH

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2018): *Magyarország, 2017.* Budapest: KSH.